

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Jaromíra Jirsy, soudců JUDr. Tomáše Lichovníka a JUDr. Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti **K. S.**, zastoupené JUDr. Štěpánkou Mikovou, advokátkou se sídlem 28. října 1001/3, Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 15. 6. 2021 č. j. 29 Co 79/2021-132 a s ní spojeném návrhu na zrušení ustanovení § 238 odst. 1 písm. g) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem-pobočky v Liberci jako účastníka řízení, **takto:**

- I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 15. 6. 2021 č. j. 29 Co 79/2021-132 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočky v Liberci ze dne 15. 6. 2021 č. j. 29 Co 79/2021-132 se ruší.**
- III. Ve zbývajících částech návrh odmítá.**

O d ů v o d n ě n í

I

1. Stěžovatelka se, s odvoláním na porušení čl. 2 odst. 2, čl. 11 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí. Spolu s ústavní stížností podává stěžovatelka také návrh na zrušení ustanovení § 238 odst. 1 písm. g) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

II

2. Z obsahu napadených rozhodnutí, ústavní stížnosti a vyžádaného spisu se podává, že se stěžovatelka u Okresního soudu v Liberci (dále jen „okresní soud“) domáhala žalobou z rušené držby ze dne 18. 1. 2021, aby soud vydal rozhodnutí, kterým by žalovanému byla uložena povinnost zdržet se veškerých zásahů do nerušeného výkonu držby práva cesty žalobkyně k pozemku parc. č. XX, ostatní plochy, zapsaného u Katastrálního úřadu pro Liberecký kraj, Katastrální pracoviště Liberec, na listu vlastnictví č. XX, obec Mníšek, katastrální území Fojtka (dále jen „příjezdová cesta“), a zdržet se jakéhokoliv zamezování či omezování přístupu žalobkyně k pozemku parc. č. st. XY, jehož součástí je stavba č. p. XY, rodinný dům, vše zapsáno u Katastrálního úřadu pro Liberecký kraj, Katastrální pracoviště Liberec, na listu vlastnictví č. XY, obec Mníšek, katastrální území Fojtka. Žalobkyně v žalobě tvrdila, že je vlastnící nemovitosti sousedící s pozemkem žalovaného. Jedinou přístupovou cestou při jízdě motorovým vozidlem je příjezdová cesta, která je ve výlučném vlastnictví žalovaného. Tato příjezdová cesta byla

žalobkyní i předchozím vlastníkem využívána. Služebnost jízdy nebyla do katastru nemovitostí vložena. Žalovaný jako nový vlastník nemovitosti projevil nesouhlas s užíváním příjezdové cesty žalobkyní a její rodinou a její užití znesnadňoval různými překážkami. Jednání mezi žalobkyní a žalovaným byla bezvýsledná. Dne 9. prosince 2020 odstavil žalovaný na příjezdovou cestu nákladní automobil, dne 29. prosince 2020 bylo auto přesunuto do středu příjezdové cesty. Jedině příjezdová cesta umožňuje přístup k nemovitosti žalobkyně. Žalobkyně v žalobě uvedla, že na základě dlouholetého užívání příjezdové cesty došlo k vydržení věcného břemene služebnosti cesty. Žalovaný se k věci nijak nevyjádřil. Okresní soud vyšel z toho, že v řízení o žalobě z rušené držby soud nezjišťuje, zda se jedná o držbu řádnou, poctivou nebo pravou. Smyslem žaloby z rušené držby není ochrana práva, ale pokojného stavu. Aby byla žalobkyně s žalobou úspěšná, musí prokázat, že byla držitelkou práva, tedy že jej před zásahem žalovaného pokojně vykonávala a že toto právo žalovaný ruší. S ohledem na to, že se žalobkyni podařilo v řízení prokázat, že byla držitelkou práva cesty po příjezdové cestě, jako jediného přístupu k její nemovitosti, a žalovaný zasáhl do pokojné držby žalobkyně, neboť jí právo jízdy po příjezdové cestě přistavením nákladního vozidla omezil a později zcela zamezil, soud žalobě z rušené držby v plném rozsahu vyhověl.

3. Žalovaný podal proti rozhodnutí okresního soudu odvolání. Krajský soud v Ústí nad Labem - pobočka v Liberci (dále jen „krajský soud“) usnesení okresního soudu zčásti změnil a zčásti potvrdil tak, že žalovanému uložil povinnost zdržet se veškerých zásahů do nerušeného výkonu držby práva cesty žalobkyně k výše uvedenému pozemku spočívajících v zamezování či omezování přístupu žalobkyně k uvedenému pozemku po dobu šesti měsíců od právní moci tohoto usnesení. V rozhodnutí uvádí, že žalobci může být posesorní ochrana poskytnuta i tam, kde je zjevné, že mu žádné subjektivní právo nepřisluší, a že tedy např. držbu vlastnického práva vykonává jako nevlastník, když soud v daném řízení není oprávněn zkoumat právní otázky. Na druhou stranu je v § 1007 odst. 1 věta druhá o. z. zmíněno, že proti žalobě na ochranu držby lze namítnout, že žalobce získal proti žalovanému nepravou držbu, jejíž definici lze dovodit z ustanovení § 993 o. z. Neprokáže-li se, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo že se v ni vloudil potajmu nebo lstí, anebo že někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou, jde o pravou držbu.

4. Posouzení, zda užívání cesty vychází z práva služebnosti nebo je pouhou výprosou, však již vyžaduje konkrétní skutkové a právní posouzení, ke kterému řízení o obnovení pokojného stavu nesměruje. Odvolací soud tedy uzavřel, že žalobkyně prokázala existenci držby sporné cesty ve formě pokojného užívání cesty za účelem příchodu a příjezdu ke své nemovitosti a dále prokázala rušení žalovaným i reálnou hrozbu, že toto rušení bude pokračovat i v budoucnu. V rozhodnutí ale soud také uvádí, že si je na druhou stranu vědom toho, že ze skutečností dosud tvrzených a prokázaných vyplývá, že žalobkyní tvrzené vydržení práva sporné cesty je nejisté. Žalobkyně si tak nemůže být jistá tím, že se svého práva úspěšně domůže petitorní žalobou. Oproti okresnímu soudu shledal odvolací soud důvody pro omezení žalobního požadavku ve vztahu k žalovanému jako vlastníkovu pozemku, kterým sporná cesta prochází. S ohledem na požadavek určitosti a vykonatelnosti žalobního petitu proto odvolací soud usnesení okresního soudu zčásti změnil a zčásti potvrdil. Krajský soud měl za to, že ačkoliv právní úprava žaloby z rušené držby je odlišná od předběžného opatření i v tom, že neukládá žalobci povinnost zahájit petitorní řízení ve stanovené lhůtě, s ohledem na dosud nejisté věcné právo žalobkyně by nebylo správné zatížit žalovaného podáním žaloby na ochranu svého vlastnického práva. Proto omezil účinnost svého rozhodnutí

na dobu šesti měsíců, kterou považuje za přiměřenou k tomu, aby žalobkyně důkladně zvážila svůj další postup.

III

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že odvolací soud nesprávně posoudil podmínky pro ochranu rušené držby. Soud dovedl splnění podmínek pro vyhovění žalobě z rušené držby, nad rámec toho však věc posuzoval i optikou důvodů pro vydržení práva jako v případě petitorní žaloby. Protože shledal vydržení práva cesty jako nejisté, omezil povinnost ukládanou žalovanému na dobu šesti měsíců. Rozhodnutí bylo pro stěžovatelku zcela nepředvídatelné. Pokud odvolací soud postavil své rozhodnutí na výše uvedených závěrech, měl splnit svou poučovací povinnost podle § 118a a § 119a o. s. ř.

6. Podle stěžovatelky ustanovení o žalobě z rušené držby obsažené v § 176 až 180 o. s. ř. ani hmotněprávní předpisy neobsahují žádnou možnost limitace rozhodnutí a odvolací soud zjevně analogicky aplikoval ustanovení § 73 odst. 3 o. s. ř., dopadající na předběžná opatření, podle něhož může soud stanovit, že předběžné opatření bude trvat jen určenou dobu. Smysl žaloby z rušené držby a předběžného opatření je jiný. Pokud vlastnické poměry nebudou dále přezkoumávány prostřednictvím některé žaloby o ochraně vlastnického práva, má pravomocné rozhodnutí o ochraně z rušené držby konečný charakter. I pokud by ale bylo dovozeno, že soudy mohou svá usnesení o ukládaných povinnostech z žalob z rušené držby časově omezit, stěžovatelka má za to, že pro takový postup nebyly v jejím případě dány skutkové důvody. Soudem stanovená doba šesti měsíců je navíc zcela nedostatečná.

7. Dále pak uvádí, že pokud je žalobě z rušené držby vyhověno, má to být vlastník, jakožto původní narušitel, který podá ke svojí obraně příslušnou petitorní žalobu. Není tedy vhodný závěr krajského soudu, že by nebylo správné zatížit žalovaného podáním na ochranu svého vlastnického práva.

8. K návrhu na zrušení § 238 odst. 1 písm. g) o. s. ř. pak stěžovatelka uvádí, že daným ustanovením je porušena zásada dvojinstančnosti řízení, neboť posoudí-li odvolací soud věc chybně po právní stránce, nemá účastník k dispozici žádný opravný prostředek.

IV

9. Krajský soud ve vyjádření uvádí, že v dané věci vyvstala potřeba řešit otázku, jak upravit zásah do dlouhodobě fungujícího pokojného stavu v situaci, kdy bylo zjištěno, že právo cesty bylo dáno pouze se souhlasem právních předchůdců, který byl odvolán. Je tedy namítána nepravá držba daná výprosou oproti žalobou tvrzenému vydržení, jehož prokazování je však nad rámec zjištění poslední držby. Odvolací soud proto shledal, že by bylo nepřiměřeným zamítnout žalobu zcela, s ohledem na dlouhodobý pokojný stav a omezil tak žalovaného, jehož vlastnické právo považoval za silnější a jistější, pouze časovým rozsahem přiměřeným konkrétním okolnostem případu. Stejně tak považoval odvolací soud za nepřiměřené, aby žalobkyně, která se doposud spoléhala pouze na souhlas s užíváním a nebyla jinak bdělá k ochraně svých práv, získala výhodu trvalého omezení žalovaného. V podrobnostech pak odkázal na odůvodnění svého usnesení.

10. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil, čímž se současně svého postavení v tomto řízení vzdal, což vyplývá z ust. § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu. Vyjádření krajského soudu nezasílal Ústavní soud k replice, neboť neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

V

11. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nenařizení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI

12. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], a ověřil, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

14. Základ projednávané věci tvoří otázka, jaké skutečnosti jsou v řízení o žalobě z rušené držby právně významné. Podstatu držební (posesorní) ochrany lze vysvětlit tak, že nikdo není oprávněn bez právního důvodu zasahovat do držby jiného. Pokud tak učiní (a nemá oprávnění do držby zasáhnout), „vzniká (bez ohledu na to, zda držbu samotnou považujeme za právo, či nikoliv) mezi držitelem a rušitelem právní vztah, jehož obsahem je zejména povinnost rušitele upustit od zásahů a uvést vše do předchozího stavu“ (SPÁČIL, J. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád. Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 878). Smyslem žaloby z rušené držby není ochrana práva, nýbrž ochrana pokojného stavu; proto obecný soud nezkoumá, zda jde o držbu řádnou, poctivou nebo pravou. Pro úspěšnost žaloby je nutné, aby žalobce prokázal, že je držitelem práva, které žalovaný ruší (srov. sp. zn. IV. ÚS 3074/17). Proto podle § 178 o. s. ř. platí, že v řízení se soud omezí na zjištění poslední držby a jejího svémocného rušení. To znamená, že žalobce musí v řízení tvrdit a dokázat, že je držitelem práva, o jehož rušení v řízení jde a žalovaný jej ruší. Námitky žalovaného jsou omezené. Může namítat, že žaloba byla podána po uplynutí lhůty nebo popírat svémocnost zásahu. Žalovaný může dále namítat, že žalobce získal proti žalovanému nepravou držbu nebo že ho z držby vypudil (§ 1007 odst. 1 o. z.). Podle § 993 o. z. platí, že neprokáže-li se, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo se v ni vloudil potajmu nebo lstí, anebo někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou, jde o pravou držbu. „Kdo tvrdí, že držitelova držba není pravá, musí to prokázat, tj. musí prokázat některou ze skutečností § 993 o. z. Domněnku pravé držby stanoví též § 994“ (PETROV, J. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1054).

15. Z rozhodnutí krajského soudu je zřejmé, že i odvolací soud došel k závěru, že žalobkyně prokázala existenci držby sporné cesty ve formě pokojného užívání cesty za účelem příchodu a příjezdu ke své nemovitosti a dále prokázala rušení žalovaným i reálnou hrozbu, že toto rušení bude pokračovat i v budoucnosti. Žalobkyně tedy unesla důkazní břemeno ohledně jí tvrzených rozhodných skutečností.

16. Dodává-li k tomu krajský soud, že z žalobkyní dosud tvrzených a prokázaných skutečností vyplývá, že jí tvrzené vydržení práva sporné cesty je nejisté a žalobkyně si nemůže být jistá tím, zda se svého práva úspěšně domůže petitorní žalobou, je tento jeho závěr právně irelevantní. V řízení o žalobě z rušené držby je žalobci poskytována posesorní ochrana, chráněna je zde tedy jiná hodnota než v případě petitorní ochrany.

17. Krajský soud ve vyjádření uvádí, že v řízení bylo zjištěno, že právo cesty bylo dáno pouze se souhlasem právních předchůdců, který byl odvolán, tedy je namítána nepravá držba daná výprosou. Jednoznačný závěr soudu týkající se nepravé držby však z odůvodnění napadeného rozhodnutí nevyplývá. V odůvodnění soud pouze uvádí, že z žalovaným předložených čestných prohlášení právních předchůdců žalovaného plyne skutečnost, že žalobkyni k užívání cesty neudělili souhlas. Toto čestné prohlášení bývalé spoluvlastnice je však ve zjevném rozporu s jejím předchozím prohlášením, z něhož vyplývá, že souhlas žalobkyni, respektive všem budoucím vlastníkům dané nemovitosti, s užíváním cesty udělila. Krajský soud v odůvodnění rozhodnutí uvádí, že posouzení toho, zda užívání cesty vychází z práva služebnosti nebo je pouhou výprosou, však již vyžaduje konkrétní skutkové a právní posouzení, ke kterému řízení o obnovení pokojného stavu nesměruje. Z odůvodnění rozhodnutí tedy jednoznačně nevyplývá, k jakým skutkovým a právním závěrům odvolací soud v otázce nepravosti držby dospěl a je v tomto směru nedostatečné.

18. Je-li žalovaným nepravá držba namítána, musí soud k této otázce provést úplné dokazování. Byť povaha věci vyžaduje rozhodnout co nejrychleji (zákon ukládá soudu prvního stupně rozhodnout do 15 dnů od zahájení řízení), neznamená to, že by se v řízení dokazování k těmto otázkám neprovádělo.

19. Nutno však upozornit na to, že řízení o žalobě z rušené držby je svou povahou řízením sporným a odvolání proti rozhodnutí o žalobě z rušení držby je založeno na systému neúplné apelace. Skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou u odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem jen za podmínek podle § 205a o. s. ř. Byť tedy lze námitku nepravé držby učinit i v rámci odvolacího řízení, skutečnosti a důkazy ji prokazující jsou již v odvolacím řízení omezeny neúplnou apelací. Žalovaný se k věci na prvním stupni nevyjádřil. Veškeré námitky, skutečnosti a důkazy učinil a navrhl až v rámci podaného odvolání. Z obsahu rozhodnutí a přiloženého spisu však nevyplývá, že by žalovaným uváděné skutečnosti a navrhované důkazy bylo možné podřadit pod výjimky z neúplné apelace podle § 205a o. s. ř. Pokud nešlo o výjimky z neúplné apelace, neměl k nim soud přihlídnout a pokud tak učinil, jednal tak v přímém rozporu se zásadou neúplné apelace.

20. Pokud by odvolací soud v souladu s § 205a o. s. ř. přihlédl ke skutečnostem a důkazům uplatněným žalovaným v odvolání a po provedeném dokazování dospěl k závěru, že žalovaný unesl břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně tvrzené nepravosti držby, bylo povinností soudu účastníky poučit podle § 118a o. s. ř. Žalobkyně by pak mohla popírat skutečnosti a vyvracet důkazy, ohledně nichž povinnost tvrzení a

důkazní břemeno tíží v tomto případě žalovaného. Jinak je rozhodnutí pro účastníky překvapivé. Z jeho odůvodnění ani předloženého spisu však nevyplývá, že by se účastníkům takového poučení dostalo.

21. Další zásadní otázkou se pak jeví, zda soud může v případě, když žalobě z rušené držby vyhoví, omezit povinnost uloženou žalovanému určitou dobou trvání, jak to učinil krajský soud. Omezení soudem uložené povinnosti lhůtou zákon na rozdíl od právní úpravy předběžných opatření podle § 76 odst. 3 o. s. ř. nepřipouští. Soud odůvodnil časové omezení uložené povinnosti tím, že přestože právní úprava žaloby z rušené držby je odlišná od předběžného opatření i v tom, že neukládá žalobci povinnost zahájit petitorní řízení ve stanovené lhůtě, má odvolací soud v posuzované věci za to, že s ohledem na dosud nejisté věcné právo žalobkyně by nebylo správné zatížit žalovaného podáním žaloby na ochranu vlastnického práva. Proto odvolací soud omezil účinnost svého rozhodnutí na dobu šesti měsíců, kterou považuje za přiměřenou k tomu, aby žalobkyně důkladně zvážila svůj další postup.

22. Nejistota ohledně existence věcného práva není důvodem pro zvolený postup soudu, když se v řízení o žalobě z rušené držby existence věcného práva neproказuje. Krajský soud v této věci také opomíjí fakt, že právě na tom, že žalovaný musí případně následně svá práva hájit podáním petitorní žaloby, je žaloba z rušené držby postavena (srov. sp. zn. III. ÚS 3018/18, bod 15.). Nelze tak po žalobkyni požadovat, aby poté, co soud její žalobě vyhoví, volila ještě další vhodný postup své obrany. Omezení účinnosti rozhodnutí soudem bylo proto pro žalobkyni značně nepředvídatelné a nelze jej odůvodnit tím, že věcné právo žalobkyně je nejisté. Omezení doby trvání uložené povinnosti ve výroku rozhodnutí je tedy projevem libovůle ze strany soudu, analogické použití ustanovení týkajícího se předběžných opatření není přípustné, neboť jde o dva zcela samostatné instituty odlišné povahy a sloužící k jinému účelu. Ve zvoleném postupu krajského soudu se tak projevila skutečnost, že soud měl za prokázané předpoklady pro vyhovění žalobě z rušené držby, zároveň však neměl v řízení prokázano, zda šlo o držbu pravou či nepravou. Jeho rozhodnutí, kterým vyhověl žalobě, ale zároveň omezil účinnost svého rozhodnutí, tak pravděpodobně mělo uspokojit jak žalobce, tak i žalovaného, což však v tomto řízení není možné.

23. Ústavní soud uzavírá, že napadeným rozhodnutím krajského soudu bylo rozhodnuto postupem, který porušuje principy práva na spravedlivý (řádný) proces z hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny a zároveň jím bylo zasaženo i do práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud přitom nijak nepředjímá rozhodnutí soudu o žalobě z rušené držby, avšak považuje za nezbytné, aby při dalším rozhodování byly zohledněny výše uváděné námitky. Povinností soudu také bude, aby své závěry řádně ústavně akceptovatelným způsobem odůvodnil.

24. Návrh na zrušení ustanovení § 238 odst. 1 písm. g) o. s. ř. byl odmítnut jako nepřípustný. Podle ust. § 74 zákona o Ústavním soudu může stěžovatel ke zrušení navrhnout pouze takový právní předpis, resp. pouze takové jeho ustanovení, jehož uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, tj. na jehož základě bylo vydáno ústavní stížností napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci. O takový případ se však v projednávané věci evidentně nejedná.

25. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a), § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 11. května 2022

JUDr. Jaromír Jirsa
předseda senátu